

I. H. SCHMINCKII
DISSERTATIO HISTORICA
DE
CULTU RELIGIOSO
ARBORIS
IOVIS

praesertim in
H A S S I A.

~~Quam~~
D. O. M. A.
EX AUCTORITATE
Amplissimae Facultatis Philosophicae,
PRÆSIDE

Clarissimo atque Doctissimo
DN. I. H. SCHMINCKIO,
Hist. Civil. & Eloqu. Profess. Ordin.

Patrono ac Praeceptore suo maxime Colendo,
IN ACROATERIO PHILOSOPHICO

Ad d. Mai. Ann. MDCCXIV.
Pro summis in PHILOSOPHIA honoribus
ventilandam proponit

JOH. WILHELMUS Schönfeldt
Neukircha Hassus.

MARBURGICATORVM,
Typis HENNINGI MÜLLERI, Acad. Typogr. 9

antiqu. Germ.

60, 28

H. Germ. Geogr. et Antiq. 79 (26)

Pl. Reverendo, Clarissimo, nec non Doctissimo

DOMINO,

M. JOHAN. ADAMO Schönfeldt/

Civitatis Neukirchenfis Pastori primario, ejusdemque Classis Metropolitana dignissimo.

Pl. Reverendo, Clarissimo, nec non Doctissimo

DOMINO,

M. JOH. HENRICO Schönfeldt/

Civitatis Lippiacæ Blumenbergensis Pastori Primario Vigilantissimo,

Pl. Reverendo, nec non Doctissimo Domino,

DN. JOH. WILHELMO Schönfeldt/

Pastori Immichenhainensium & Hattendorfensium Vigilantissimo, atque Classis Neukirchenfis Seniori gravissimo,

Pereximio atque Doctissimo Domino,

DN. JOHAN. ADAMO Schönfeldt/

Gregorii, olim Civit. Franckenberg. Consulis & Physici Ordin. Filio legitimo, Philosoph. Doctorando solertissimo atque dignissimo, & S. S. Theol. Candidato.

*Patri, Patruis atque Patrueli
honoratissimis & dilectissimis*

Disputationem hanc Inauguralem obsequiosissime & officiosissime offert

Johannes Wilhelmus Schönfeldt.

DISSERTATIO HISTORICA
De
RELIGIOSO QUERCUS
CULTU,

*in qua inter alia in locum inquiritur, ubi olim in
HASSIA haec sacra arbor steterit.*

§. I.

Simplicissimum olim, atque ab omni fere *Germani*
luxu alienum in Germania nostra obti- *olim non*
nuisse Deorum cultum, norunt etiam ii, *habebant*
qui primis, ut ajunt, labris Majorum res *simulacra,*
gestas delibarunt. Nec id mirum: cum *nec templa.*
enim antiquissimis temporibus nondum
omnis veri Dei notitia ex hominum ani-
mis excidisset, longe saniores de Deo, cultuque divino
quam posteros, fovisse sententias deprehendimus, qui,
quo magis a primo ævo remoti, eo magis etiam a puriori
religione aberrarunt. Ex hac autem, licet exigua, veri
Dei cognitione originem suam habuisse mihi videtur,
quod Germani nostri nulla olim Deorum simulacra ef-
finxerint, nec templa erexerint, cum Deos immortales *in*
nilam humani oris speciem assimilare, vel eos parietibus co-
hibere, summum nefas putarent, ut recte monet Tacitus
noster de M. G. c. 9.

*Luci tem-
plorum in-
star erant.*

Etsi vero nulla olim Majores nostri admitterent simu-
lacro (de antiquis temporibus loquor, nam in recentioribus
res aliter sese habet) nec templa exstruerent, non tamen
putandum, eos ab omni Deorum cultu fuisse alienos; ha-
bebant enim loca Diis suis consecrata, ad quæ religionis
causa convenire solebant, *lucos* videlicet, atq; *nemora sacra*,
quæ apud omnes fere gentes, cum morum simplicitas ad-
huc obtineret, nullusque ineptus luxus mortalium animos
obsedisset, *templorum instar erant*, ut cum Plinio loquar
lib. XII. H. N. cap. 1. Ea siquidem plurimorum, si non
omnium tum temporis populorum opinio fuisse videtur,
silvas densissimas vetustis procerisque arboribus consitas
inhabitare Numina. De Romanis, a quibus hoc in nego-
tio non discrepasse Germanos, innumeri apud eos luci fi-
dem faciunt, id passim testantur scriptores. Sic de luco sub
Aventino canit Ovid. lib. III. Fast. v. 295.

*Lucus Aventino suberat niger ilicis umbra,
Quo posses viso dicere Numen inest.*

Hunc locum egregie illustrat Seneca Epist. 41. *Si tibi, ait,
occurrit vetustis arboribus & solitam altitudinem egressis
frequens lucus, illa proceritas silvæ & secretum loci, & ad-
miratio umbræ fidem Numinis facit.* Hujus sententiæ ori-
go atque causa forte non temere ex depravata Patrum tra-
ditione derivari potest, quæ quantis mutationibus & cor-
ruptionibus semper obnoxia fuerit, nemo paulo huma-
nior est, qui ignoret; fando enim audiverant, Patresque
filiis tradiderant, Deum sæpe numero suis Majoribus ap-
paruisse sub opacis arboribus, sacrificiaque sub eorum um-
bra frequenter ei oblata fuisse, unde ignorantes veram
hujus rei causam, magisque à Veri Dei notitia aberrantes,
subito in illam prolapsi videntur sententiam, divinitatis
quicquam

quicquam inesse arboribus, cur sub harum umbra potius
 prisca mortales, quam aliis in locis Deo O. M. immolare,
 cultumque divinum exhibere voluerint. Hinc nulla ferè
 gens, quæ non maxime Arbores venerata fuerit, & sub
 iis sacra fecerit, ut recte moneat Hieronymus, *hunc gen-
 tilitatis errorem omnes provincias occupasse, ut ad capita
 fontium, lucosque amænissimos victimas immolarent.*

§. III.

Habuisse vero Germanos *lucos* atque *nemora sacra*,
 in quibus Deos suos colerent, ex Cornelio discimus, cum
 de Moribus Germanorum cap. 9. ita hanc rem describit:
*Lucos ac nemora consecrant, Deorumque nominibus ap-
 pellant secretum illud, quod sola reverentia vident.* Præterea
 etiam varios Germaniæ populos enarrat, quibus luci cele-
 berrimi fuerunt. Suevi Semnones habebant *silvam auguriis
 patrum & prisca formidine sacram*, vid. cap. 39. de M. G.
 In Insula Oceani, quam Rugiam esse conjicit Cluverius,
 celebrabatur *castum nemus Herthæ* i.e. Terræ matri conse-
 cratum, cap. 40. d. 1. Apud Naharvalos conspiciebatur *anti-
 que religionis lucus* teste eodem Tacito c. 43. de M. G.
 Ut nunc non memorem *lucum Baduhennæ* in Frisiis, *sa-
 crum nemus* Belgarum, in quod sub specie epularum Pro-
 ceres gentis evocabat Civilis, cum contra Romanos arma
 sua converteret. In silva Hercynia lucos *vetusta religione
 truces* suo tempore fuisse, canit Claudianus lib. I. de Laud.
 Stil. v. 227. Saxones plurimos in patria sua habebant lu-
 cos, quos demum Carolus M. extirpavit, ut ex Capitula-
 ribus ejus novimus. In Episcopatu Bremensi Sec. XI.
 lucos excidit Unwanus Archiepiscopus, teste Adamo
 Bremensi lib. II. Hist. Eccles. c. 86. confer. etiam Vita
 Meinwerci p. 524. edit. Leibnit. Ipsi etiam Sclavi a more
 illo omnibus fere gentibus communi non fuerunt alieni,

*Germani
 habebant
 lucos, quo-
 rum varii
 enumeran-
 tur.*

nam in luco admodum celebri colebant Deum *Zutibure*, quem evertit Wigbertus Episcopus Merseburgensis narante Ditmaro lib. VI. Aldenburgenses Deo suo *Prove* in luco religiosum exhibebant cultum, ut ex Helmoldo constat. Plures alios in partes vocarem, nisi ex his pateret, nullam fere Germaniæ gentem vel pagum fuisse, qui non proprios habuerit lucos Diis suis consecratos, & quo illi antiquiores, eo nobiliores erant, unde & veteres luci *pagorum gloria* vocantur ab Aufonio in Mosella, cum v. 478: ita canit:

Te Veteres pagorum gloria luci, scil. colent.

§. IV.

Lucus quid sit, & unde dictus.

Erat autem lucus nemus Diis consecratum, innumeris arboribus consitum, & ob religionem incædum, in quo sub umbrosis arborum frondibus Diis immolabant, vota que nuncupabant Veteres, uti ex sequentibus certius constabit. Unde nomen suum acceperit, mire nugantur Grammatici antiqui. Sosipater Charisius lib. IV. Instit. Grammat. & Diomed. lib. II. Capp. de Antiphrasi, ita dictum putant per antiphrasin, *quasi minime in eo luceat*, ob densas & proceras arbores, ramosque innumeros multa fronde vestitos. Cum his faciunt Servius ad Virgil. I. Aen. v. 445. Isidor. Etymol. XIV. 8. & XVII. 6. imo ipse Quintilianus doctissimus alioquin Grammaticus lib. I. c. 6. Instit. Orat. Sed inepta hæc esse, quis non videt. Nomen suum potius accepit lucus à *lucendo*, quod *maxime in eo luceat* propter lumina, quæ in illo ob religiosum cultum accenduntur, iguesque ad sacrificia concremanda in aris perpetuos, quam sententiam Vett. nonnullorum Grammaticorum nobis conservavit Isidorus lib. XIV. Etymol. c. 8. cum absurdæ priori sententiæ subjungit: *Potest & a collucendo crebris luminibus diei, qua ibi propter religionem*
genti-

gentilium cultumque fiebant. Vide Celeb. Perizonium, quondam Præceptorem Nostrum omni officio Venerandum, ad Sanctii Minerv. lib. IV. c. 16. ubi pluribus verum hujus vocis etymon erudite, uti omnia, adstruit.

§. V.

Constabant vero hi luci, vel sponte enati, vel arte excitati, ex varii generis arboribus. Romanorum & Græcorum in lucis erant Fagi, Cupressi, Taxi, Fraxini, Abietes, Alni, Ulmi &c. ut pluribus probavit doctissimus Eschenbachius in dissertatione de *Consecratis gentium lucis* §. 4. Eminebat tamen inter illas arbores, principemque locum obtinebat *Quercus* arbor in omnibus fere terris frequens, quæ suæ naturæ dotibus ceteras pene omnes longe antecellit; sive enim ætatem ejus, sive duritiem, sive proceritatem, sive amplitudinem, sive innumeros ramos multa fronde vestitos, gratissimamque ejus umbram spectemus, eam jure merito aliis prælatam fuisse deprehendemus. Hinc ipsa Diana in Silvis Arcadicis ex innumeris aliis arboribus *quercum* præsertim sibi elegerat, *numenque colendum fecerat*, ut Papinius lib. IX. Thebaid. testatur. Plura in laudem hujus arboris congeffit diligentissimus la Cerda ad Virgil. II. Georg. v. 291. cum quo conferatur Paschalius de coronis lib. VII. c. 13. qui præcipue multis docuit, Veteres in ea fuisse sententia ad quercus præclara & insignia Majorum facta plerumque accidisse, ita ut huic arbori divinitatis quicquam inesse sibi quam certissime persuaderent, *nam nulli arbori crebrius sacrum aut divinum aliquid adscribitur quam quercui*, ut optime ad Papinii Libr. IX Thebaid. v. 586. monet Vetus Scholiastes. Hinc est, quod olim fabulosa antiquitas finxerit ex hac arbore Jovem oracula edidisse in Dodone, urbe Pelasgica, ut ex Homero

Ex quibus arboribus consistierint.

Homero

Homero discimus, qui Odyf. T. γ. 296. hujus rei mentionem facit:

Τὸν δ' ἐς Δωδώνην Φάτω βήμεναι, ὄφρα θεῶιο,
 Ἐκ δρυὸς ὑψικόμοιο Διὸς βελὴν ἱπακῶσῃ.

*Iosum autem in Dodonem dicebat ivisse, ut Dei
 Ex quercu alta Jovis consilium audiret.*

Confer. Virgil. II. Georg. γ. 16. qui quercus Græcis oracula fuisse tradit, ubi plura de hac Vett. opinione la Cerda collegit.

§. VI.

*Quercus
 præ aliis a
 Germanis
 in lucis suis
 colebatur.*

Haud alieni ab hac sententia fuerunt Germani nostri, apud quos Quercus præ reliquis celeberrima erat, maximeque in lucis colebatur; eodem plane modo, uti de Lithuanis narrat Æneas Sylvius, qui licet lucos habuerint varii generis arboribus exornatos, tamen *quercum vetustissimam, potissimam Dei sedem esse putabant*, ac proin illam majori quam alias religione prosequiebantur. Celtæ, sub quorum nomine sæpissime latere & Germanos, multis probavit Cluverius, quercum pro simulacro Jovis habebant, & in ea hunc Deum colebant, ut ex Maximo Tyrio discimus, cum Dissert. 38. ita hanc rem tradit: *Κελτοὶ σεβασί μὲν Δία, ἄγαλμα δὲ Διὸς Κελτικὸν ὑψηλῆ δρυὸς. Jovem Celtæ colunt, Jovis autem apud eos simulacrum alta quercus est.* Hinc Galli maxime tales lucos eligebant, qui quercubus consiti essent, cum hac arbore Druidis ipsorum nihil esset sacratius, ut etiam nulla sacra sine ejus fronde conficerent, teste Plinio Libr. XVI H.N. c. 44. Dein, de ipsis Germanis canit Claudianus lib. I. de Laud. Stilic. γ. 228. quod in silvis Hercyniis (quæ erant Germaniæ) roborata (species quercus sunt) Numinis instar coluerint

Lucosque vetusta

*Religione cruces & ROBORA Numinis instar
 Barbarici.*

la

In hac autem silva quercus erant tantæ magnitudinis atque vetustatis, ut mundo congenitæ putarentur, narrante id Plinio Lib. XVI. H. N. c. 2. Accedit & Helmoldus, qui Lib. I. Hist. Slav. c. 83. inter vetustissimas sacras arbores *quercus* præsertim memorat. Quibus si addatur Willibaldus in Vita Bonifacii, qui *quercum* præcipuæ magnitudinis ab Hassis cultam tradit, nullum supererit dubium, eximiam de hac arbore fuisse Vett. Germanorum opinionem.

§. VII.

Lucos vero maxime nobilitabant arbores vetustæ, atque quercus crassitie & proceritate præcellentes, ut ex Quintiliano notum, qui lib. X. cap. 1. Instit. Orat. de Ennio ita disputat: *Ennium, sicut sacros vetustate lucos, adoremus, in quibus grandia & antiqua robora jam non tantam habent speciem, quantam religionem.* Sic in luco Cereris erat ingens quercus, quam Ovidius describit lib. VIII. Met. v. 741.

*Ille etiam Cereale nemus violasse securi
Dicitur, & lucos ferro temerasse vetustos
Stabat in his ingens annoso robore quercus,
Una nemus.*

Hæc autem quercus XV. ulnas implebat, ut l. c. Ovidius tradit. Dein & ratio maxime habebatur ramorum densitatis, ut

Densa prænubitus arbore lacus
esset, & gratissima redderetur umbra, qualem præprimis spargebat quercus, ut tum rerum usus, tum inter alios innumeros Silius Italicus docet de Bello Punico lib. XVI. v. 587.

*Tum subitæ frondes celsaque cacumine rami,
Et lacram spargens quercus dum nascitur umbram,*

B

liqui-

siquidem hæc arbor

*Diffusas patulo laxabat stipite frondes,
Umbrabatque coma summi fastigia montis,*
ut hac ratione impervius esset solis radiis, ob quod lu-
cum maxime deprædicat Statius IV. Theb. v. 419.

*Silva capax ævi validaque incurva senecta,
Æternum intonsæ frondis stat pervia nullis
Solibus.*

Nihil siquidem divinius, nihil augustius in lucis æstimaba-
tur, quam maxima opacitas, summæque tenebræ, nam
σεννότηλα ἔχει σκότος ☉, augustum quid & venerabile habent
tenebra; quam ob rem opacitatem illam atque umbram in
lucis Papinius vocat *sanctas tenebras* Lib. IV. Theb. v. 427.
Eandem fere cum Romanis & Germanos nostros hoc in
negotio fovisse sententiam, plane nullum dubium est, cum
eadem ratio apud utramque gentem obtinuerit; etsi forte
in nonnullis minimi prorsus momenti, quæ salva re abesse
possunt, nullumque inferunt discrimen, discreparint.

§. IIX.

*Ad lucos
non omni-
bus patebat
aditus.*

Cum itaque tam sacri essent luci apud omnes fere
gentes, id summo studio egerunt, ne quibusvis introeun-
di daretur licentia, cum profanorum accessu pollui sacra
illa loca certissime crederent. Hujus moris vestigia egre-
gie nobis conservavit Helmoldus Lib. I. c. 84. ubi lucum
Deo *Prone* consecratum ita describit: *Accidit autem, ut in
transitu veniremus in nemus, quod unicum est in terra illa,
rota enim in planitiem sternitur. Illuc inter vetustissimas
arbores vidimus sacras quercus, quæ dicatæ fuerant Deo terra
illius Proven, quas ambiebat atrium, & sapes accuratio-
lignis constructa, continens duas portas. Ingressus atrii
omnibus inhibitus, nisi Sacerdoti tantum, & sacrificare vo-
lentibus, vel quos mortis urgebat periculum, his enim minime
negabatur*

negabatur asylum. Tantam enim sacris suis Sclavi exhibent
 reverentiam, ut ambitum fani nec in hostibus sanguine pollui
 sinant. Pruzi, quorum mores hac in re non longe abeunt a
 Germanorum, Sclavorumque consuetudinibus, neminem
 Christianorum ad lucos suos admittebant, cum illorum
 accessu illos profanari certissime sibi persuaderent, teste
 Adamo Bremensi de Situ Daniæ. c. 77.

§. IX.

Nec id mirum, nam in tanta veneratione hæc nemora
 sacra erant, ut nec ramum, nec surculum amputare in iis
 quisquam auderet; cujus religionis vestigia deprehendun-
 tur in Concilio Nannetensi apud Reginon. de disci-
 plina Ecclesiastica lib. II. §. 359. Omnium quippe ani-
 mos hæc occupaverat sententia, secures redire in cæ-
 dentium membra, suamque injuriam gravissime vindica-
 re Deos, quibus hæc arbores sacræ erant. Discimus id ex
 Lucano, cum lib. III. v. 429. depingit Romanorum mi-
 litum pavorem, quem conceperant ex mandato Cæsaris
 de extirpando luco Massiliensi:

*Arborem
 in lucis la-
 dere, imo ne
 surculum
 quidem
 amputare
 licebat.
 credebant
 enim omnes,
 secures re-
 dire in cæ-
 dentium
 membra.*

*Sed fortes (ait) tremuere manus, motique verenda
 Majestate loci, si robora sacra ferirent,
 In sua credebant redituras membra secures.*

Nec ausi fuissent Cæsaris mandata exequi, nisi ipse quer-
 cum excidisset, suoque exemplo se illasum id suscepisse
 negotium monstrasset. Ad hunc morem etiam respicit
 Claudianus in descriptione lucorum Germaniæ in Silvis
 Hercyniis, cum victorias Suliconis lib. I. de Laud. ejus
 v. 227. mirum in modum deprædicat, quasi ab illo omnis
 Germania ita devicta,

*Ut procul Hercyniæ per vasta silentia Silva
 Venari tuo liceat, lucosque vetusta*

*Religione truces & robora Numinis instar,
Barbarici nostra feriant impune bipennes.*

Hoc a Stilico haud impune aggressus fuisset, nisi Germani debellati viribus ejus cessissent, cum nulla gens magis irritetur, quam si sacra avita temerentur ac profanentur. Hæc de Sanctitate arborum, gravissimaque in lædentes se vindicta, opinio, diu admodum in paganorum animis hæsit, nam cum anno 1490. Uladislaus Lithuanorum Dux in Ducatu suo lucos sacros excinderet, maxime stupebant Lithuani, quod Polonorum milites nemus eorum excidentes nulla lasio, qualem ipsi in se frequentius experti erant, sequeretur, teste Michovio Cap. 2. de Sarmatia Europæa. Idem de Lithuanis, alia quamvis occasione & tempore ex teste oculato Hieronymo Pragensi narrat Æneas Sylvius de Europa c. 26. cujus verba cum inter alia mire lucorum structuram illustrent, adscribere operæ pretium duxi: *Postremo inquit, alios populos adiit, qui Silvas demonibus consecratas venerabantur, & inter alias unam cultu digniorem putavere. Prædicavit huic genti pluribus diebus fidei nostra aperiens sacramenta. Denique ut Silvam succideret, imperavit, ubi populus cum securibus affuit, nemo erat, qui sacrum lignum ferro contingere auderet. Prior itaque Hieronymus assumpta bipenni excellentem quandam arborem detruncavit. Tum secuta multitudo alacri certamine, alii ferris, alii dolabris, alii securibus silvam dejiciebant. Ventum erat ad medium nemoris, ubi quercum vetustissimam, & ante omnes arbores religione sacram, & quam potissimam Dei sedem esse putabant, percutere aliquamdiu nullus præsumsit. Postremo, ut est alter altero audacior, increpans quidam socios, qui lignum rem insensatam percutere formidarent, elevata bipenni magno ictu cum arborem cadere arbitraretur, tibiam suam percussit, atque in*
terram

minibus ad arbores suspensos fuisse, ex teste oculato se cognovisse tradit Adamus Bremensis l. c. ubi Vetus Schol. notat per IX. dies sacrificia & commestationes factas, & unaquaque die unum hominem cum ceteris animantibus oblatum fuisse. Canes & equos immolatos fuisse Diis a Sueonibus, ex Adamo notavimus, quanquam in vulgatis editionibus de *equis* nihil legatur, corruptus enim sine dubio hujus scriptoris locus, qui ita vulgo circumfertur: *Ibi etiam canes, qui pendent cum hominibus, quorum corpora mixtim suspensa.* Conjiciebam ante nonnullos annos legendū hic esse: *Ibi etiam canes & equi pendent,* præsertim, cum Ditmarus, scriptor inter Germanos celeberrimus, narret Nortmannos, Danos, reliquosque Septentrionales populos IX. homines, & totidem equos cum canibus immolasse. Quam conjecturam certissimam esse, me nuper docuit Bartholinus in Antiqq. suis Danicis lib. II. c. 1. ubi hanc lectionem ex antiquissimo Ms. Adami profert. Præcipua verò sacrificia erant apud Germanos humana, quæ jam ab antiquissimis temporibus in his regionibus recepta fuerunt, nam Tacitus de M. G. c. 9. narrat, quod Mercurio *humanis hostiis* litarint, ubi vid. Lips. Catti & Hermunduri, cum implicati essent mutuo bello, Marti & Mercurio diversam aciem sacrabant, *quo voto viri occidione* dabantur. Semnones in lucis publice hominem immolabant. Imo Saxones ab impio hoc more non erant alieni, ut severam legem ideo promulgare coactus fuerit Carolus M. quæ hodie in Capitulatione de Partibus Saxonix §. 9 reperitur, ubi ita ait Legislator: *Si quis hominem diabolo sacrificaverit, & in hostiam more paganorum demonibus obtulerit, morte moriatur.* Patet idem ex Gallorum moribus, quorum in luco Massiliensi erat

Omnia & humanis lustrata cruoribus arbor.

Vid.

Vid. Lucan. lib. III. de B. C. v. 405. Hæc autem fors præcipue manebat captivos, tam in antiquo, quam medio ævo. De Antiquis Germanis id tradit Tacitus Lib. I. Annal. c. 61. quod scil. ad aras lucorum *maçtauerint tribunos, ac primorum ordinum centuriones*, quos in clade Variana ceperant. Martis victimæ apud Gothos erant mortes captorum, ut monet Jornandes. Sclavi Deo suo Radigast Christianos captos in titulum victoriæ immolabant vid. Adam. Brem. lib. IV. H. E. cap. 168. quod præsertim Johanni Episcopo Mecklenburgensi accidisse memorat Anonymus Auctor Chronici Sclavici apud Lindembrog. c. 14.

§. XI.

Nec hic subsistebat paganorum superstitione, accendebant enim præter sacrificia pecuina & humana, etiam *Candelas*, quas Diis suis voverant. Germanos religiose hanc observasse consuetudinem ex Capitularibus Caroli M. discimus, qui detestandam hanc superstitionem gravissimè prohibuit. Videatur inter alia Capitulare, datum anno Christi 789. tom. I. p. 235. edit Baluz. *De Arboribus, vel petris, vel fontibus, ubi aliqui stulti luminaria, vel alias observationes faciunt, omnino mandamus, ut iste pessimus usus & Deo execrabilis, ubicunque invenitur, tollatur & destruat. Confer lib. VII. Capit. §. 316. Regino etiam de disciplina Ecclesiastica lib. II. p. 210. ex antiquis conciliis hujus consuetudinis memoriam nobis conservavit: Si aliquis vota ad arbores, vel ad fontes, vel ad lapides quosdam, quasi ad altaria faciat, aut ibi candelam, seu quodlibet munus deferat, velut ibi quoddam Numen sit, quod bonum aut malum possit inferre &c.*

Candela votive accendebantur in sacris illis memoriis.

§ XII. Vota

Vota faciebant Majores nostri ad arbores.

Vota etiam ad arbores in lucis nuncupasse Majores nostros, ex innumeris Vett. locis constat, quæ opinio diu admodum Germanorum animos infedit, nam Carolus ille M. hujus moris mentionem facit, qui inter Saxones nobilissimam Germaniæ gentem obtinuit, cum in Capitulatione de partibus Saxonix ita Trutmanno modum præscribit, quo coërcendi hi sint idololatræ detestandis illis inquinati superstitionibus: *Si quis ad fontes (inquit §. 21.) aut arbores, vel lucos VOTUM fecerit, aut aliquid more gentilium obtulerit, & ad honorem Damonum comederit, si Nobilis fuerit, solidos sexaginta, si ingenuus, triginta, si Litus, quindecim* scil. componat. Confer. Regino de Disciplina Ecclesiastica lib. II. p. 143. edit. Baluz. qui docet per tres annos poenituisse illos, qui vota ad arbores fecerint: *Consulvisti Magos, aut aruspices, aut incantatores, aut sortilegos, vel VOTA, quæ ad arbores vel ad fontes fiunt, vovisti, annos tres poeniteas.* Adde locum Reginonis, quem §. XI. dedimus.

§. XIII.

Una arbor præcellens extra lucum aliquando fuit templi instar.

Licet vero plerumque majores nostri, ut vidimus, in lucis sub opacis arboribus Diis suis religiosum cultum exhiberent, habebant tamen aliquando unam præcellentem arborem extra lucum, pari religione sacram, sub cujus umbra sacra facerent. Sic Langobardis, (genti germanicæ originis) una præsertim arbor erat, quam religiose colebant, & ad quam adorabant, cujus cultum Luitprandus Rex Langobardorum maxime prohibuit in legibus suis tit. 38. §. 1. *Simili modo, & qui ad arborem, quam rustici sanguinum (sacrum potius cum Lindenbrogio legendum) vocant, & ad fontanas adoraverit, aut sacrilegium, vel incantationem fecerit, similiter medium præ-*

tii

tii sui componat in sacro palatio. Gallorum nonnulli medio in ævo unam arborem, *pinum* nempe, maximo cultu prosequerantur, quam Martinus Episcopus Turonensis, gravissime id ferentibus incolis, extirpavit, narrante Sulpitio Severo in Vita S. Martini c. 10. Borussi Veteres varias habebant quercus, nulla alia arbore cinctas, sub quibus immolabant, ut testatur Hartknochius. In Holsatia inter Spreng & Blumenthal permagna olim viscebatur quercus, vulgo die *Schweckeiche* dicta, quam ob antiquam religionem Holsati maxime æstimabant, ut ex Martino Coronæo refert Arnkiel lib I. c. 30. de Relig. Cimbror.

§. XIV.

Nihil vero magis id Majorum nostrorum institutum, *Cujus mo-* de colenda una arbore extra lucum, probat, quam illa *ris vesti-* miræ magnitudinis quercus in Hassia nostra, Sec. IIX. a *gium, in* Bonifacio extirpata; illam siquidem nullæ videntur cin *quercu illa* xisse arbores, vel saltem paucæ, ut lucus dici non merue *sacra ab* rit. Nam, neque Willibaldus, neque Othlonus in vita Bo *Hassis cul-* nificii quicquam hac de re memorant, quod tamen pro *ta, depre-* cul omni dubio fecissent, si variæ arbores ingentem il *henditur.* lam quercum circumdedissent. Sed videamus ipsum lo cum, in quo egregie depingitur Vett. Hassorum religio, quem integrum hic dare, cum non in omnium manibus sit Willibaldus, operæ pretium duxi. *Tum vero, ait,* Hassorum jam multi catholica fidei subditi, ac septiformis Spiritus gratia confirmati, manus impositionem acceperunt. *Et alii quidem, nec dum omnino confortati intemerata fidei documenta integra recipere renuerunt. Alii etiam lignis & fontibus clanculo, alii aperte sacrificabant. Alii vero aruspicia & divinationes, præstigia atque incantationes occulte, alii quidem manifeste exercebant. Alii qui-*

C dem

dem auguria & auspicia intendebant, diversosque sacrificandi ritus incoluerunt. Alii etiam, quibus mens sanior erat, omni abjecta gentilitatis profanatione nihil horum commiserunt. Quorum consultiu atque consilio arborem quandam miræ magnitudinis, quæ prisco paganorum vocabulo appellatur *Robur Jovis*, in loco qui dicitur *Gicesmere*, *Servis Dei* secum adstantibus succidere tentavit. Cumque mentis constantia confortatus arborem succidisset, magna aderat copia paganorum, qui & inimicum Deorum suorum intra se diligentissime devotabant. Sed ad modicum quidem arbore præcisa, confestim immensa arboris moles divino desuper flatu exagitatur, & palmitum confractû culmine corruit, & quasi superni nutus solatio in quatuor etiam partes dirupta est, & quatuor ingentis magnitudinis equali longitudine trunci absque fratrum adstantium labore adparuerunt. Quo viso prius devotantes pagani, & jam versa vice benedictionem, Domino, pristina abjecta maledictione, credentes, reddiderunt. Tunc autem summa sanctitatis antistes consilio inito cum fratribus, ligneum ex supradiçtæ arboris metallo oratorium construxit, illudque in honorem *S. Petri Apostoli* dedicavit. Confer *Othlonum de Vita Bonifacii* lib. I. c. 22. qui eadem plane de hac arbore tradit.

§. XV.

*Triacapita
in verbis
Bonifacii
notanda.*

Tria hic præcipue notanda veniunt (1.) cur *Willibaldus* hanc quercum vocet *Robur Jovis*, & *Othlonus* *Arborem Jovis* (2.) quo anno quercus illa miræ magnitudinis destructa fuerit. (3.) Ubi olim steterit.

§. XVI.

Cur Willibaldus hanc quercum vocet Ro-

Quod ad primum attinet, omnes norunt, Veteres finxisse arbores esse in tutela Deorum, ac proin, cum varios haberent Deos, Deasque, cuilibet arborem dicabant.

Sic

Sic Apollini Laurus, Herculi Populus, Veneri Myrtus, *bur Jovis*,
 Minervæ Olea, sacræ erant. Jovi vero Deorum Maxi- *Othlonus*
 mo quercum tribuebant, (quanquam etiam aliis Diis, *vero Arbo-*
 Deabusque consecrata interdum fuerit) quia præsertim hic *rem Jovis.*
 Deus olim homines glandibus quercinis ante inventas
 fruges aluerit, prout optime monet Servius ex editione Fa-
 bricii ad Virgil. VI. Æneid. v. 772. conferatur etiam Ser-
 vius Danielis ad Virgil. I. Eclog. v. 17. Hinc Poetis nihil
 frequentius, quam quercum vocare *Jovis arborem*, ut
 Ovidius I. Met. v. 106.

Et qua deciderant patula Jovis arbore glandes.

Jovis quercus dicitur a Virgilio Lib. III. Georg. v. 332.

Sicuti magna Jovis antiquo robore quercus.

Unde & *amica Jovi* vocatur quercus a Claud. Lib. II. de
 Rapt. Proserp. v. 108. Promiscue vero hæc arbor voca-
 tur *robur* & *quercus*, cum hæc glandiferarum species sæpe
 numero inter se confundantur, ut recte ad Solinum mo-
 nuit Salmasius. p. 360. edit. Trajectina. Late autem pa-
 tet *robore* significatio, nam in genere notat, *omne id,*
quod forte est, ut ad Virgil. VII. Æn. v. 610. optime no-
 tavit veterum Scholiastarum fere princeps Servius. Hinc
 videmus hanc vocem tribui variis rebus, quarum vis &
 fortitudo describenda est. Catullus Epigr. 65. lectissimos
 juvenes, qui cum Jafone expeditionem Argonauticam
 suscipiebant, vocat *Argiva pubis robora*, i.e. robustissimos ex
 omni græca juventute. Dein & veteres quaslibet arbores
 durissimas appellarunt *robur*. Sic Papinius Lib. III. Sylv.
 Citros, ex quibus Romani elegantissimas mensas confi-
 cere solebant, dixit *Massyla robora*, uti ad hunc locum ob-
 servavit Cruceus. Plane eodem modo, quo Græci, qui-
 bus *δρῦς* omnem arborem, omne lignum significabat.
 Et quia una præsertim glandiferarum species præ ceteris

durissima est, quam nos vulgo vocamus *eine Steineiche* / ideo hanc speciem *robur* dixerunt, ac proin, non discrepant inter se Willibaldus & Othlonus, licet diversa nomina sacrae huic quercui imponant. Quæ a vernacula hujus religiosæ arboris fuerit denominatio, incertum est, nam vocabulo latino quercum hanc *robur Jovis* dictam, mihi non fit vero simile, siquidem nomen ex Vett. Romanorum instituto ei indidisse videntur Willibaldus atque Othlonus, ac proin hic abstinere malo, quam nugas Lectori obtrudere.

§. XVII.

*Destruitur
sacra illa
quercus a
Bonifacio,
& quando?*

Hæc arbor Jovis quo anno destructa fuerit, nunc inquirendum. Cum ad aures Bonifacii pervenisset in Germania plurimos in crassissimis adhuc versari tenebris, & alienos a Christiana religione vivere, id negotium sibi datum credidit, ut hos a falsis Diis ad verum Deum sua opera perduceret. Quem in finem anno post C. N. 719. primum in Germaniam venit, & Thuringis præsertim explicavit Christianæ religionis fundamenta. Verum cum in hac regione labor non ex voto succederet, revertitur in Frisiam, & Willibrordo hujus gentis Apostolo per triennium adhæret. Hinc anno 722. se confert ad Hassos nostros, & fidei mysteria illis, quotquot a Christo alieni erant, aperuit. Dein anno sequenti se Romam confert, & a Papa Episcopus creatur, licet nulli sedi tunc a'ligatus fuerit. Cum vero iajussu Caroli Martelli, qui tunc temporis sub nomine Majoris Domus Regnum Francorum administrabat, id negotium suscepisset, ac proin forte varia impedimenta sibi obesse deprehendisset, id Romæ præsertim egit, ut a Papa maxime huic Majori Domus literis commendaretur, quibus instructus revertitur ad exorsam telam, anno scil. 724. quo partim illos
confir-

confirmavit, quos imbuerat Christianorum Sacrorum cognitione, partim novos cœtui Catholicorum adjecit. Sed deprehendit vanum esse omnem laborem, quem huic rei impenderet, quamdiu celeberrima illa & antiqua religione sacra quercus salva esset. Quamobrem statim hanc arborem ope Christianorum, imo & Monachorum, quos secum adduxerat, excidit, quicquid muscitarent Pagani, qui non audebant huic Viro Sancto vim inferre, cum probe nossent eum esse in *mundiburdio* Caroli Martelli Ducis fortissimi, qui gravissime vindicaturus esset omnem injuriam, quam Bonifacio inferrent. Vid. Epist. 32. inter Bonifacian. Ergo anno post Christum Natum 724. hæc miræ magnitudinis arbor excisa fuit, cum iter Romanum perfecisset.

§. XVIII.

Restat igitur tertium disquisitionis nostræ caput, quod de quercus hujus sede agit. Locum ejus vidimus a Willibaldo vocari *Gicesmere*, ab Othlono vero dicitur *Gesmeri*, quod nomen tribus in patria locis respondet, quæ nunc *Geismar* vocantur. Inquirendum itaque ad quam hæc arbor steterit. Primus locus, qui Geismariæ nomine gaudet, nunc urbs est, sita in præfectura Schoenenbergensi, & vulgo *Hoffgeismar* vocatur. Ad hanc urbem Majores nostros sub quercu Diis suis sacra fecisse, omnes tradunt recentioris ætatis scriptores, testesque domestici. Sic Dilichius id sine ulla hæsitatione Hofgeismariæ tribuit, quod Willibaldus de *Gicesmere*, vel Othlonus de *Gesmere* tradunt. Inspiciamus ipsa verba ejus, quæ profert in Chron. Hass. part. I. p. 143. *Jahrs 724. kahn Bonifacius gen Geismar/ warff daselbst nieder einen überaus grossen Baum/ welchen unsere Heydnische Vorfahren vor Jovem chreten/ und bauete an*

In locum, ubi olim culta hæc arbor, inquiritur.

dieser Statt eine Capell in die ehre S. Petri. Nach-
dem aber deswegen von Jahren zu Jahren der Ort
an Inwohnern zugenommen / und Geismar aus
einem Dorff zu einem Flecken gemacht / ist auch vor
ermeldete Capell in eine grosse Kirche erweitert wor-
den. Eadem narrat Winkelman in Chron. Hass. part.
II. c. 12. Merianus in Topographia Hassiæ, Leznerus in
Vita Bonifacii, Paulinus in peculiari de hac arbore di-
sputatione, quam frustra inspicere laboravi, Editores Act.
SS. Antwerpenses celeberrimi, ad Vit. Bonifacii, omnes-
que recentiores, qui de hac quercu mentionem faciunt.
Verum etsi omnes in hanc sententiam conspirent, abs
me tamen hactenus impetrare non potui, ut ei subscribe-
rem, cum illam incertis admodum fundamentis inniti
deprehenderim. Nam præter solam nominum similitu-
dinem, traditionemque popularem admodum fallacem,
nihil in medium proferunt, quod ad probandam hanc
sententiam faciat. Nec dici etiam potest, stetisse hanc
arborem ad Geismariam, quæ in præfectura Francober-
genfi sita est, iisdem enim difficultatibus laborat, quibus
Dilichii, ceterorumque. Id præsertim hujus conjecturæ
auctoribus probandum foret ex ejusdem ætatis monu-
mentis, Bonifacium unquam in harum vicinia commora-
tum fuisse, nam Willibaldi vel Othloni testimonium
nihil huc facit, quamdiu adhuc lis est, an eorum *Gices-
mere*, vel *Gesmeri* sit nostrum **Hoffgeismar**. Dein etiam
ex intemeratæ fidei scriptoribus, qui eo ævo vixerunt,
ostendendum, exstitisse jam Bonifacii temporibus, vel
Hoffgeismariam, vel aliam illam ad Francobergam,
quamdiu enim id incertum, tam diu argumentum ex sola
nominum similitudine depromptum vi sua caret.

Videamus igitur an tertiæ Geismariæ magis conveniat Willibaldi de hac Jovis arbore historia, quæ sita in diœcesi Gudensbergensi ad auriferam Adranam, & vicus est hodie non ignobilis, quem Willibaldi *Gicesmere*, & Othloni *Gesmeri* esse, ex certis Vett. testimoniis nunc probandum erit. Quod ut ordine fiat, id ex antiquis monumentis efficiam, quod in superioris sententiæ auctoribus desideravi, I. in vicinia hujus Geismariæ sæpe vixisse, Sanctum Bonifacium, II. existisse jam illum vicum hujus temporibus. Quem cum ignoraret Serrarius, eum male confundit cum Hoffgeismaria lib. III. de Rebus Mogunt c. 19. *Est Geismaria in Hassia inferiore pagus quondam, urbs modo novitiis impurata opinionibus, quæ a Lupo Servato Vitt. Wigbert. cap. 20. vocatur villa Geismari, & ad Schænenbergensem hodie toparchiam spectat.* Nam Lupi Geismaria Buraburgo proxima est, ut §. XXI. videbimus, Hoffgeismaria vero, quam in toparchia Schænenbergensi sitam tradit, longe a Friteslaria distat. Hæc autem monere volui, cum deprehenderim Exteros vicorum Hassiæ nostræ parum gnaros, in errorem a Serrario inductos fuisse.

§. XX.

Bonifacium Friteslariæ, ac proin in vicinia Geismariæ nostræ, quæ vix M. P. distat, frequenter commoratum fuisse, tam certum ex antiquis monumentis, ut in dubium vocari nequeat. Sic ædificavit Friteslariæ Ecclesiam in honorem S. Petri & Pauli cum monasteriolo, cui ipse aliquot annis præfuit, ut suo exemplo vitam & mores juniorum formaret, vid. Willibaldum Vit. Bonif. c. 18. Othlon. I. c. 27. Dein jactis in his oris fidei fundamentis, in Bajoariam abiit, ut & ibi pravæ de religione opiniones

Willibaldi Gicesmere, & Othloni Gesmeri, esse Geismariam non longe a Friteslaria vincitur.

Friteslariam, & viciniam Geismariæ loca sæpe visitavit, imò incoluit Bonifacius.

opinionem emendaret, in qua expeditione suscepit Sturmium nobilem puerum, Abbatem postea Faldensem, quem secum duxit Fritslariam, & Wigberto Abbati sui monasterii commendavit, teste Eigile in Vita Sturmii, cap. 2. Hic Sturmius postea iis imbutus artibus, quæ juniores Monachos decebant, auctore Bonifacio secessit in Eremum ad investigandum locum, qui novo monasterio exstruendo idoneus foret. Ex hac solitudine redux, S. Bonifacium convenit Fritslariæ, ut ex vita modo laudata c. 6. constat. Præterea etiam anno Christi 741. in vicino huic urbi & villæ Geismariæ monte Buraburgo erexit Episcopatum, cui Wittam seu Albuinum primum Episcopum præfecit, ut apud Othlonum videri potest. Ex quibus testimoniis luce meridiana clarius est, sæpissime Bonifacium vilitasse hanc viciniam, gratamque ejus fuisse ipsi memoriam, quod hic primum seminarium religionis Christianæ in Hassia nostra posuerit. At de Hoffgeismaria, vel Geismaria non longe a Francoberga sita, nullum extat Vett. testimonium, ex quo effici possit, unquam in earum vicinia vixisse Bonifacium. Imo crassissimis tenebris duo hæc loca involuta sunt, cum nemo ex antiquis Scriptoribus, qui vel Bonifacii temporibus, vel paulo post vixerunt, illorum ullam faciat mentionem.

§. XXI.

Geismaria ad Adranam existit jam temporibus Bonifacii.

Aliter longe sese res habet cum nostra Geismaria, posita ad Adranam, jam olim Romanorum ævo nobilissimum fluvium, quam eo ævo existisse, certissimum est. Non quidem multa meæ sententiæ argumenta in medium proferre possum, ob defectum, vel negligentiam ejus ætatis scriptorum, adducam tamen clarissimum testimonium, quod omnino sufficit ad id demonstrandum, quod modo suscepimus. Suppeditat illud Lupus Abbas
Ferra-

Ferrariensis, scriptor ejus ævi celeberrimus. Hic, cum in Monasterio Fuldensi, Schola tunc temporis omnium fere celeberrima, ex qua plurimi Viri eruditi prodierunt, studiis operam daret, auctore & suasore Brunone Abbate Herolfesfeldensi anno P. C. N. 836. Vitam S. Wigberti Angli, primi Abbatis Fritislariensis anno 747. demortui, & non longe post mortem Hersfeldiam translati, conscribere aggressus est. In hac vita narrat, Saxones, cum intellexissent Carolum in Italia cum suo exercitu bello Longobardico implicitum esse, Hassorum fines invasisse, ut ulsciscerentur injuriam a Francis sibi illatam, quem in finem conatos fuisse Monasterium a Bonifacio exstructum incendere, sed deterritos partim visione cœlesti, partim etiam in fugam coniectos a civibus, qui fortissimo animo eruptionem fecerant. Cum itaque irritum esse omnem suum conatum viderent Saxones, Ecclesiam S. Wigberti, quæ sita fuisse videtur, ubi nunc *Fraumünster*, exspoliarunt, Sanctorumque reliquias secum abduxerunt, sed illæ in villa *Gesmari*, quæ non longe abest, repertæ sunt integræ, teste Lupo in Vita S. Wigberti c. 20. Ex clarissimo simulatque certissimo hoc loco constat hanc Geismariam jam anno 774. extitisse, quam non tunc demum exstructam fuisse putandum est, nam *Villa* vocatur, i. e. locus ex multis ædibus constans, vicus, quo in sensu hæc vox a mediæ ævi scriptoribus accipitur, ut Du Cangius pluribus in suo Glossario docuit. Ergo sine ullo dubio jam Bonifacii temporibus clarus fuit hic vicus, ut ejus mentionem facere potuerint Willibaldus & Othlonus. Nec moveat quemquam Willibaldi *Gicesmere* sono quam maxime a recentiori differre, quis enim ignorat corruptiones nominum priorum, varias pronuntiandi rationes vocum Barbararum, & mutationes

D earum

earum per omnia secula. Optime id ex solo hoc vocabulo cognoscimus. Willibaldus Sec. II X. locum hunc *Gicesmere*, Lupus Abbas Ferrariensis Sec. IX. *Gesmari*, Othlonus Sec. XI. *Gesmere* vocat, ita ut, quo recentiores scriptores, eo magis cum hodierno pronuntiandi modo conveniant.

§. XXII.

Cur hanc Viciniam aliis Hassie locis prætulerit Bonifacius.

Cum itaque hæc villa locus fuerit ob quercus cultum admodum celebris, eam viciniam præcipue sibi elegisse videtur Bonifacius, quia ad illam ob religionem sæpe confluere solebant Majores nostri, quos hac occasione Christianis sacris imbuere poterat, non enim facile detestandæ suæ superstitionis tenacissimi populi convenissent ad audiendum verbum divinum, ni memoria sacræ quercus ad hunc locum quasi compulisset. Noverrant id probe mediæ ævi Doctores, qui illis in locis, ubi idola & fana gentilium steterant, templa excitant, ut hac ratione adducerent populos ad Christianam religionem, & ab omni superstitione averterent. Sic de S. Amando legimus, quod Sec. VII. Monasteria & Ecclesias ædificavit, ubi fana destruxerit, ad quæ convenire solebant incolæ ob antiquæ religionis memoriam, nec optato caruit hoc cœptum effectu, cum plurimi hoc facto Catholicam religionem amplecterentur. Gregorius M. Papa Ecclesiæ Anglicanæ Doctoribus auctor est, ut in Anglia fana paganorum mutarent in templa Christianorum, cum id magis profuturum crederet operi, quod susceperant in convertendis his populis. Vid. Vita Gregorii M. a Johanne Diacono scripta lib. II. c. 37. Imo ipse Bonifacius hunc morem imitatus est, nam id partim constat ex Willibaldo, qui eum in loco, ubi quercum extirpaverat, oratorium ædificasse tradit, partim ex Anonymo

Pres-

Presbytero S. Martini apud Trajectinos in Vita S. Bonifacii cap. 1. quam nuper Celeberrimi Editores Act. SS. Antwerpienses ad diem V. Junii ex Ms. ediderunt. Hic claris verbis memorat, quod *in locis, a quibus supra dictas vanitates (idola) expulerat, illico monasteria inclita & basilicas eximias, altaria quoque divinis sacrificiis construxerit, ibique invocari instituerit nomen Dei vivi, ubi mortua Idola ab Indigenis eatenus colebantur.*

§. XXIII.

Hæc sunt, quæ de Arbore Jovis in patria nostra, atque loco ubi culta fuerit, dicenda habui, in quibus si a via aberraverim, victas ei manus dabo, qui certiora in re maxime obscura monstrabit.

COROLLARIA.

I.

Carolus M. apud Gudensbergam Saxones sub Duce Wittekindo atrocissimo profligasse prelio, traditio est popularis, sed admodum fallax, utpote quæ omnibus ætatis Carolingicæ scriptoribus repugnat.

II.

Qui Mattii Capitis gentis nostræ vestigia in Marburgo quarunt, Tacito vim inferunt.

III.

Marburgum non aliunde nomen suum accepisse videtur, quam a rivulo, qui pedem Montis præterlabitur, & vulgo die Marbach vocatur. Qui enim a Mattiacis, quasi Mattenburgum, a cultu Martis, Martisburgum, a Cultu Mariae, Marieburgum, vel a Marcomiro, Marcomiroburgum, dictum volunt, nullum suæ sententiæ argumentum, quod veri speciem habeat, proferre possunt.

Quandoquidem nulli veniunt sine Marte triumphis:
 Sic Tibi { Certandi } pulchra corona datur.
 { Vincenti }

Gratulor ex animo: Superi Tua cœpta fecundent,
 Addant & meritis præmia digna Tuis.

*Ita pauculis hisce Pereximio, nec non Doctissimo
 Dno. CANDIDATO, Cognato suo estu-
 matissimo applaudebat*

Intimè Notus.

PALLADIS cultor cupiens honores
 Arte condignos adipisci & amplos,
 Semper è rivis *Clariss* liquores

Sedulus haurit.
 Læcitat, scribit, meditatur, adstat
 Aure Doctori, vacuusque nunquam
 Membra dat strato residui nefandos
 Nescit amores.

Nocte sub spissa *Tua Mens* latere
 Sic nequit, doctas potius, in *Amice*,
 Excolis *MUSAS* monitus *Tuorum*.
 More *Parentum*.

Ecce! testantur *Tua docta Scripta*
 Vera me fieri: *Tua Musa* narrat
 Ponte de cello *Cathedræ Sophorum*
 Digna notatu.

Perge, sic aptus Studiis fruieris
 Laude *MUSARUM*, pretium laboris
 Jure non unquam moriturum habebis.
 Gratulor ergo!

*Sic Doctissimo Dno. CANDIDATO, Agnato
 & Sympatriote suo animicus dilecto, pro
 MAGISTERII GRADU disputanti vo-
 lante calamo accinebat*

J. J. APPELLIUS, J. P. M. P. C.